

Tot de hofstede behoorden uitgestrekte landerijen. In 1697 besloegen deze een oppervlakte van 105 morgen (ca. 90 hectare). Vandaar de klokkestoel op het dak: deze diende om de landarbeiders bijeen te kunnen roepen.

Na het overlijden van Elisabeth van der Hoeve kwam de boerderij aan de Rotterdamse Van Rijckevorsel's, die afstamden van haar schoonzuster Johanna de Lange. In 1766 werd het bedrijf door Mr. Cornelis van Rijckevorsel verkocht.

* De foto werd beschikbaar gesteld door Mej. T. Maat.

De gegevens betreffende de eigenaars zijn ontleend aan het Gemeentearchief van Gouda en aan de leenregisters van de heren van Montfoort, aan wie enkele van de 105 morgen leenroerig waren.

DE MAARSCHALKEN VAN MONTFOORT door J. H. Hofman

N.B. Overgenomen uit: UTRECHTSCH JAARBOEKJE, 1903, p. 19-21 en p. 39-42.

Als u bij de ontmoeting van een dezer mannen inlichting vraagt aan G. Nieuwenhuis, *Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen* uit het jaar 1860, dan ontvangt u bij stilzwijgen het antwoord, dat die mannen van weinig beteekenis zijn, geen aanspraak erop hebben, aan den kring der lezers te worden voorgesteld. Over de maarschalken die ginds ver, daar achter België, hunnen staf droegen, wordt u naricht en verklaring gegeven naar wensch: maar over de erentveste mannen, die met ons leefden hier in het Sticht, in het hart van ons vaderland, hoort u geen enkel woord verluiden. Frankrijk moge daarmee vereerd zijn, dank ervoor zeggen; ons vaderland behoeft dat niet.

't Zou eer mogen toornen over onrechtmatige achterstelling. Wij willen geen deel daarin

hebben en vangen hier aan met een vluchtige schets van den aard der maarschalken van Utrecht.

Deze hooge beambten van den landheer in het Sticht geven in het klein ons een beeld van 't geen eertijds de hofmeiers waren in het oude rijk der Franken. Zij vervingen den landvorst in het bestuur des lands. Zij waren voor een goed deel de spil, waarom de dingen draaiden. Die in Holland *Baljuw* werden genoemd, in Gelderland als *Drost* werden aangeduid, droegen in het Sticht den naam van *Maarschalk*: maar zij bekleedden ongeveer hetzelfde ambt. Hun verschillende naam wijst slechts verschil van oorsprong aan: de *Baljuw* herinnert aan de rechtsbedeeling, de *Drost* (trochzett) aan de tafelbediening, de *Maarschalk* aan de stoeterij. Wat de Vicares-generaal was voor het geestelijk bestuur, ongeveer datzelfde was de Maarschalk voor het landsbestuur. In de stad vertegenwoordigde hij den landvorst niet, maar buiten op het land was hij 's vorsten hoogste vertegenwoordiger.

Bij wederzijdsche overeenkomst van den bisschop met de stad Utrecht werd op 3 April 1413 onder anderen bepaald: 'Voert sal mijn Here van Utrecht sinen maerschalken, die nu 'sijn of namaels wesen sellen, bevelen in den generalen capitel, dat sij allen luden, die 'in den Gestichte van Utrecht gezeten zijn, recht doen sullen - also als sij gesworen hebben - na inhoud des lantbriefs, ende dat sij niemant daerenboven vercorren. Ende vercorren sij yemant daerenboven, daer'n zoude mijn Here van Utrecht niet ynne verantwoorden'. (Burman, *Jaarboeken*, I bl. 124: verg. bl. 267 v.)

Gold dit voor de 15e eeuw, in later tijd stond vast, dat de maarschalken geen eigenlijke rechtspraak hadden. Zij geleken het meest op de vrederichters. Zij zorgden voor het bewaren van orde en rust, voor het behoud der vorstelijke rechtsmacht, voor de eerbiediging der grenspalen, voor de weerbaarheid des lands. Geweld en vechterij gingen zij te keer, vervolgden de misdaad, grepen de schuldigen en voerden ze voor hunne rechtters.

Ook stonden ze over de uitvoering van het vonnis, hetzij het halsrecht gold, breuken of keuren.¹⁾

Maar, nogmaals zij het hier betuigd, op de stads burgers hadden de maarschalken geen vat. Betrapten zij op heeterdaad eenig burger, die op het land misdreef, dan mochten zij, ja, de hand aan hem slaan, maar moesten aanstonds hem overleveren aan het gerecht der stad. Zelfs mochten zij, zoodra te Utrecht de vrije jaarmarkt was ingeluid, niemand, die derwaarts toog, aanhouden, noch op de heen-, noch op de terugreis. Toen in de Vasten van het jaar 1479 dit toch was geschied van wegen den maarschalk Frederik Uten Ham, luidde de strenge eisch der stad Utrecht, dat gemelde 'Frederick blootshoofs voor den Raide komen sel ende bidden den Raide vergiffenisse.'²⁾

Aanvankelijk stelde Utrechts bisschop op eigen gezag zijn hoogen dienaar aan, zoals in 1413 nog geschiedde, gelijk straks zal blijken; doch in de tweede helft der 15e eeuw waren de dingen aldus geregeld, dat de bisschop zijnen man aanstelde, deze echter aan de drie Staten van het Sticht zijnen eed zwoer en van hen zijne toelating verkreeg.³⁾

¹⁾ W.F.N. van Rootselaar, Amersfoort, I bl. 162 - 3. Eene huishoudelijke verordening, die de betrekking van den maarschalk tot zijn bisschop regelt op 2 November 1496, kan men vinden in *Officiatorium Frederici de Baden* bl. 48 - 51.

²⁾ A. Matthaëus de Nobilitate blz. 342.

³⁾ a.w. blz. 347-348.

A. Matthaeus (*de Jure Gladii*, blz. 380) meent dat het verschijnen der maarschalken samenhangt met de verdwijning der zoogenaamde Advocaten, voogden over de goederen van het Sticht; maar bij hunne aansluiting schijnt toch iets te haperen. Den laatsten advocaat (voogd) vond ik vermeld bij Mr. S. Muller (*Oudste Cartularium*, blz. 213 en 215) op het jaar 1139, terwijl A. Matthaeus (*de Nobilitate*, blz. 349) ons betuigt, dat hij in 1050, 1076, 1132 reeds een maarschalk heeft ontmoet. Vergeefs heb ik gezocht naar stellig bewijs voor deze laatste betuiging; maar drie vergissingen zoo maar naast elkander aan te nemen, als is het ook bij den 'slordigen Matthaeus', komt me wat te sterk voor. Van den anderen kant zijn de beide oorkonden van het jaar 1139 niet boven alle verdenking verheven.¹⁾

Mogen we echter van weerszijden in de gegevens berusten, dan loopen in den aanvang de advocaten en maarschalken van het Sticht een wijle neven elkander voort.

In het begin ontmoeten we over heel het platte land van het Sticht slechts een enkelen maarschalk; doch in de tweede helft der 14e eeuw werd het ambt gesplitst, waardoor *Eemland* toen zijn eigen maarschalk verkreeg. De groote rest die bleef, werd ruim een halve eeuw later in tweeën gedeeld, zoodat toen naast het *Neder-kwartier* ook het *Over-kwartier* ontstond. Eindelijk werd van dat Neder-kwartier nogmaals een stuk afgespleten, waaruit ongeveer in het midden der 16e eeuw het kwartier van Montfoort gewerd. Zoo groeiden de vier kwartieren des lands van Utrecht uit elkander voort en bakenden het terrein af, waarin elk der vier maarschalken zijne taak vervulde.

De achtbare schaar dezer mannen, welke we hier den lezers willen voorstellen, hebben we ter wille van de orde in zes rijen gescheiden. Eerst dagen op zij, die in de oudste tijden hunnen staf voerden over heel het Sticht; daarna verschijnen zij, die over het Sticht bleven staan nadat Eemland ervan was afgezonderd; vervolgens de maarschalken van het Neder-kwartier, dan die van Eemland, daarop die van het Over-kwartier, eindelijk die van Montfoort. Dat in de rijen hier en daar eene gaping bleef, vooral in den ouderen tijd, zal wel niemand bevreemden: in de nevelige verte ziet het vorschend oog zoo licht iets voorbij.

Ter bevordering van verder onderzoek, hebben we meestal de bronnen aangegeven, behalve A. Matthaeus, *de Nobilitate* bl. 349-52, en het Utrechtsche *Placaatboek*, II bl. 1068-72, welke gedurig terugkeerden en hier eens voor al worden vermeld.

Toen de Burggraven alhier door pandschap het hooge rechtsgebied hadden verworven, plachten ze teunner vervanging er hooge beampten, *drosten* genaamd, aan te stellen. Van deze mochten we ontmoeten:

In 1537 *Johan van Leefdael*, Zijne Genaden drost tot Montfoort.

In Januari 1538 en Maart 1541 *Antonis van Meerten*, drost tot Montfoort.

Volgde nu spoedig het jaar 1546²⁾ in welks Louwmaand de hoogheid van Montfoort door

¹⁾ Vooreerst zijn beide stukken schuldig aan tegenspraak tusschen de konings- en bisschopsjaren; vervolgens begaat bisschop Andreas in beide stukken de onheuschheid den koning achter zichzelve te plaatsen, iets dat hem elders niet overkomt.

²⁾ Men pleegt hier het jaar 1545 te vermelden. Ten onrechte. Bij A. Matthaeus *de Jure Gladii* bl. 162 staat duidelijk genoeg, dat het jaar aldaar is berekend naar 'stil de Cambrey'.

keizer Karel werd ingelost: ten gevolge waarvan een vorstelijk ambtman voor het land van Montfoort werd aangesteld, die mede den naam van maarschalk verkreeg. (Matthaeus, *de Jure Gladii*, blz. 162).

Maar bij die inlossing, geschied tijdens de minderjarigheid van Jor Jan van Montfoort Joosten zoon, was volgens beweren niet voldaan aan alle eischen van het recht, zoodat de voogden en later de heer zelf ter handhaving der oude aanspraken zijne drosten bleef aanstellen.

Zoo vinden we dan in 1549 *Jan van Leeftael* weer vermeld als Zijner Genaden drost.

In Mei 1551 *Charles Cassiopijs*, drost van Montfoort en opperofficier aldaar.

In 1573 is *Johan van Basserode* drost te Montfoort.

In 1590 en 1596 *Gijsbert van Zuylen van Zevender Dirksz.*, drossart te Montfoort.

Van 1596 tot 1633 vinden we *Berend Zas* als drost aldaar.

Eerst nu schijnen de drosten des heeren van Montfoort voor goed de plaats te hebben geruimd voor de maarschalken van den landvorst.

Het eigenlijke land van Montfoort, in allerlei bochten en kronkels zich wendend, omsloot de volgende heerlijkheden: Oudekoop, Lage- en Ruige- Weide, Papenkop, Diemberbroek, Vlooswijk met Kromwijk, Wulverhorst, Polanen, Kattenbroek, Linschoten met den Eng en de Haar in het noordwesten; in het zuidwesten vond u, behalve de stad zelf, de gehuchten Achthoven, Heeswijk, Willescop, Rateles, Dijkveld en Hoenkoop.

Maar ruim eene eeuw later, bij besluit van 7 Februari 1654, werd dit kwartier vergroot met al den Stichtschen bodem (Harmelen met zijn toebehooren uitgenomen), die bezuiden den Ouden-Rhijn ligt; zoodat de vierde maarschalk nu ook den dienst had in Langerak, Lopik, Kapelle, 't Geyn en alle ander Stichtsch gebied, dat tusschen den Ouden- en Vaartschen-Rijn is gelegen en vroeger tot het Neder-kwartier had behoord.

In dit nieuwe kwartier nu werd de staf gevoerd door den volgenden:

Coenraad van Diepholt, maarschalk van 't Neder-kwartier sinds 1545, had hier voorloopig het bestuur van 1546 tot 1548.

Peter van Catz Jansz. is maarschalk van dit vierde kwartier sinds October 1548 en werd in December 1555 mede baljuw van Oudewater.

Jan van Catz, zoon des voorgaanden, maarschalk sinds 10 December 1573.

Adolph van Welle van Catz, na zijn broeder Jan van Catz maarschalk van Montfoort, en wel tot 1598.

Jan van Welle van Catz, maarschalk sinds 22 Februari 1598, overleed in 1607.

Everard Freys van Dolre, aangesteld 9 juli 1607, treedt af in 1629.

Nicolaas van Dolre, zoon van den voorgaanden, is maarschalk sinds 4 Maart 1629 en overlijdt (niet in 1638) maar vóór 14 September 1637; want op dezen dag werd door Gedeputeerde Staten van Utrecht voorloopig tot 's overledenen plaatsvervanger aangesteld *Jacob Hubertsen van Weyer* secretaris te Linschoten.

Johan van Mansfelt, op voordracht der Staten van het Sticht aangesteld door prins Frederik Hendrik op 12/22 Mei 1638, werd tot den eed toegelaten op 16/26 (niet 2) Mei; hij overleed vóór 9 December 1641, op welken dag *Mr. Everard van Weede* door de Gedeputeerden werd aangesteld, om voorloopig 's mans ambt waar te nemen.¹⁾

¹⁾ Op 3 Februari 1670 komt nog voor vrouwe Magdalena van Paluda weduwe van wijlen den maarschalk Johan van Mansfelt, klagende dat haar huis te Montfoort, van ouds genaamd 'de Commanderije', te hoog in de belasting is aangeslagen.

Godert Adriaan van Reede heer van Amerongen, commandeur der Malteser orde te Ingen, werd op 10/20 (niet 6) Jan. 1642 door prins Frederik Hendrik tot Manfelts opvolger aangesteld; reeds in April van 't zelfde jaar trad hij af ten gunste van:

Godschalk van Halmale, heer van Heulesteyn, dijkgraaf van den Lopikker-weerd, die op 18/28 April 1642 door den Prins werd aangesteld en op 26 April o.s. tot den eed bij Gedeputeerden werd toegelaten. Overleden 1663. Op 24 December 1663 komt voor zijne weduwe, vrouwe Theodora van Zuylen van Neyevelt.

Karel van Valckenaer Hendriksz., heer van Valckenaer en na doode zijns vader ook heer van Duykenburg, Bottesteyn en Termey, werd maarschalk op 2 Juni 1663, trad af in April 1668 om maarschalk van het Neder-kwartier te worden, doch legde ook dit ambt neder, om op 16 April 1674 als heer van Bottesteyn onder Vleuten te worden beschreven in de Ridderschap van het Sticht. Overleden 17 Augustus 1684.

Willem van Wijnbergen Lodewijksz., heer van Oudekoop en Luchtenburg, schout der stad Montfoort is op 9/19 April 1668 door de Staten van Utrecht ook tot maarschalk aangesteld, met bepaling dat de ambten van maarschalk en schout van Montfoort voortaan vereenigd zullen blijven. Op 14 November 1668 is *Gerrit Bouwmeester* zijn onder-maarschalk Den 25en Nov. 1673 legt hij op aandrang van Gedeputeerden der Generale Staten zijn dubbel ambt neder en wordt voorloopig weer aangesteld, totdat de zaken met de provincie Utrecht zullen zijn geregeld en een vaste aanstelling kan volgen. Van dit laatste echter kwam niets. Hij overleed 21 Juli 1681.

Claudius Pool, in April 1674 voorlopig aangesteld, ontving op 17/27 April 1675 van prins Willem III zijn vaste aanstelling. Op 2 April 1708 is hij nog in de bediening van zijn ambt, doch sterft kort daarna.

Mr. Jacob van Mansfelt, zoogen. kanunnik ten Dom, op 5 September 1708 door de Staten van het Sticht tot het nu dubbele ambt aangesteld, wordt op den 11en derzelfde maand ten stadhuijze van Montfoort opgewacht en de in de vergaderinge geintroduceert ende in een armstoel aen 't boveneynde van de tafel geplaatst ende vervolgens verwelkomt. Overleden 2 November 1710 begraven in de Buurkerk te Utrecht, alwaar d' wapens werden opgehangen.

Mr. Hendrik Huissen, op 14 Januari 1711 door de Staten van Utrecht aangesteld, werd op den 2en der volgende maand te Montfoort ingeleid. Hij was gehuisvest te Utrecht aan de Breestraat, doch overleed te Montfoort op 15 Augustus 1724, nalatend zijn vrouw zonder kinderen.

Mr. Diederik Jan van Tuyl van Serooskerken, Reinoud Gerardsz., heer van Westbroek en straks ook van Zuylen, werd tot opvolger aangesteld den 11 Januari 1725, doch trad in 1734 af. Op 21 October van laatstgemeld jaar erlangde hij als heer van Zuylen zitting in de Staten van het sticht en overleed 1 September 1776.

Mr. Egbert Theodoor van Roosmale was maarschalk sinds het jaar 1734 en woonde bij het St. Jans-kerkhof te Utrecht.

Herman de Reuver volgde hem op in 1742, wonend te Utrecht eerst op de Breestraat, doch in 1755 en vervolgens bij de Witte-vrouwen-brug; hij bleef aan tot 1798.

Mr. Adriaan van Haeften Adriaansz. werd zijn opvolger in 1798 en sloot de rij in 1810. Hij overleed te Utrecht op 5 Februari 1848.
